

Ірина Василівна Кузнецова,
Донецька спеціалізована загальноосвітня
фізико-математична школа I-III ступенів № 35
м. Донецьк, Україна

Маргарита Василівна Кучеренко,
Донецька спеціалізована загальноосвітня
фізико-математична школа I-III ступенів № 35
м. Донецьк, Україна

УДК 37.025

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Стаття посвячена проблемам виявлення і дальнішої підтримки одарєних дітей, створенню умов для розвитку і реалізації творчих способностей кожного ребенка і забезпеченню образовательної підготовки, привлеченню учащихся к научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: одарєні діти, творческое развитие, система работы, психолого-педагогическое сопровождение, индивидуальная работа, саморазвитие.

This article is dedicated to finding and supporting talented children, arrangement of conditions for development and realization of each child's creative skills and providing educational level, involvement students to the research.

Key words: talented children, creative development, work system, psychological-pedagogical support, individual work, self-development.

Час диктує, що в умовах ринку самореалізуватися можуть люди здібні, талановиті, завзяті, ділові, працьовиті, професійно компетентні, які вміють швидко адаптуватися до мінливих умов, здатні до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, прийняття відповідальних рішень і саморегуляції поведінки [1].

Для того, щоб робота з обдарованими дітьми не була епізодичною, а складалася в певну систему, колектив вчителів визначив основні завдання й напрямки роботи, з урахуванням індивідуальних і особистісних якостей учнів. Нами розроблено освітню програму «Запалюємо зірки», побудовану таким чином, щоб ефективно й своєчасно виявляти та розвивати інтелектуально-творчий потенціал особистості кожної дитини.

Концепція розвитку ДСЗМШ № 35 передбачає сукупність провідних науково-методичних ідей, принципів, підходів, що визначають основні цілі, стратегію та специфіку діяльності навчального закладу. Уся

навчальна діяльність організовується таким чином, щоб учень послідовно й цілеспрямовано засвоїв ефективні методи, прийоми й технології самореалізації й саморозвитку свого творчого потенціалу.

Сьогодні проблема навчання обдарованих учнів безпосередньо пов'язана з новими умовами та вимогами швидкозмінливого світу, який породив ідею організації цілеспрямованої освіти людей, що мають яскраво виражені здібності в тій чи іншій галузі знань.

На сучасному етапі розвитку освіти актуальними є питання вдосконалення системи управління навчальним закладом, адже особлива роль належить школі, яка готує майбутнє для Батьківщини. За останні роки змінилися погляди батьків на школу та їх вимоги щодо здобуття дітьми освіти. Батьки мають змогу вибирати ту школу, яка, на їх погляд, надає не тільки глибокі знання, а і виявляє здібності їх дітей, працює на перспективу. Саме тому в школі повинні працювати

справжні інтелектуали, які здатні закласти основу для майбутнього професійного вибору учнів. Першочерговим завданням, на наш погляд, є створення привабливого іміджу навчального закладу, щоб у дітей було бажання відвідувати школу з радістю і надією. Основою формування іміджу успішності є розуміння того, що кожна дитина має здібності, прагне їх розвивати і, зрештою, самореалізуватися.

Здібності, як відомо, розвиваються та реалізуються за умови сприятливого зовнішнього середовища. Ми визначаємо обдаровану дитину як таку, що відрізняється від однолітків яскраво вираженими здібностями або має внутрішні передумови для високих досягнень у певному виді діяльності. А під здібностями ми розуміємо індивідуальні особливості, які дозволяють за сприятливих умов успішно оволодівати діяльністю. Завданням сучасної школи є якраз створення такого сприятливого середовища.

На сучасному етапі розвитку науки «обдарованість» переважно сприймається, як «потенціал до досягнень на надзвичайно високому рівні в порівнянні з іншими людьми певного віку, освіти та соціального статусу». Обдарованими й талановитими дітьми називають тих, які за оцінкою досвідчених фахівців, з видатних здібностей демонструють високі досягнення. Вони потребують спеціалізованих навчальних програм. Перспективи розвитку таких дітей визначаються «рівнем їх досягнень і потенційними можливостями в одній або кількох сферах: інтелектуальній, академічних досягнень, творчого чи продуктивного мислення, спілкування і лідерства, художньої та психомоторної діяльності».

Численні дослідження вітчизняної педагогіки й психології традиційно розглядають обдарованість, як високий рівень розвитку здібностей. На початку ХХ ст. англійський психолог Ч. Спірмен висунув припущення, що в основі обдарованості лежить особлива «розумова енергія», яка є постійною для окремого індивіда й значно відрізняє людей одне від одного. Обдарованість індивіда зводиться до більшого чи меншого потенційного запасу його нервово-психічної енергії (або психічної активності).

Світова практика досліджень обдарованості дозволяє відстежити зміни в її розумінні з моменту виникнення перших концепцій обдарованості до сьогодення. Існує кілька підходів до виявлення й розвитку обдарованості, в межах яких виділяються різні концепції та моделі обдарованості (Дж. Рензуллі, П. Торрес, Ч. Спірмен, Дж. Галлагер, В. Моляко та ін.) [2].

Особливістю розвитку обдарованих дітей вважають їхні переваги над «звичайними» дітьми за усіма параметрами: інтелектом, творчістю, навчальними досягненнями, спілкуванням, моральними та етичними еталонами.

Головний зміст життя людини – творчий саморозвиток, творення себе. Розглядаючи проблему саморозвитку особистості обдарованого учня, слід враховувати його біологічний, психологічний та соціальний аспекти.

Саморозвиток – це усвідомлений і керований особистістю процес, у результаті якого відбувається вдосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності.

Важливою умовою, первинною сходиною саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та самопізнання себе.

Проблема саморозвитку особистості обдарованої дитини у практичній діяльності школи займає важливе місце. Науковим керівником обдарованої дитини, спільно зі шкільним психологом та батьками, складаються індивідуальні маршрути для кожного учня, що охоплюють усі сфери життєдіяльності людини.

Зміст роботи з обдарованими учнями визначається в рамках кожної з навчальних дисциплін, однак, загальними вимогами до відбору навчальних програм виступає відповідність програми специфіці школи, як навчального закладу, у разі відсутності такої програми серед опублікованих можливе коригування існуючих програм або створення авторських програм. Зміст навчального матеріалу має налаштовувати учнів на безперервне навчання, процес пізнання повинен бути для таких дітей самоцінним. А головне, потрібен поступовий перехід до навчання не стільки фактами, скільки ідеями і способами, методами, що розвивають мислення, яке спонукає до самостійної роботи, орієнтує на подальше вдосконалення і самоосвіту, поступовий прояв тієї мети, для досягнення якої вони докладають стільки духовних, інтелектуальних і фізичних зусиль [3].

Для оптимального розвитку обдарованих учнів розробляються спеціальні розвивальні програми з математики, фізики та інформатики в рамках індивідуальної програми навчання обдарованого учня. У навчанні обдарованого учня реалізовується стратегія прискорення (мається на увазі, в першу чергу, зміна швидкості навчання), використовується швидке просування до вищих пізнавальних рівнів з окремих дисциплін.

Стратегія прискорення не універсальна. Вона потребує поєднання зі стратегією збагачення (поглиблення). Обдарований учень повинен отримувати додатковий матеріал до традиційних курсів, великі можливості розвитку мислення, креативності, умінь працювати самостійно. Тому програми для обдарованих учнів орієнтовані на більш складний зміст, спрямовані на збільшення знань в конкретній галузі і на розвиток розумових операцій.

Взаємозв'язок у роботі практичного психолога та педагогів щодо супроводу обдарованих дітей надано у вигляді схеми.

Виявлення, розвиток і підтримка обдарованих дітей є невід'ємною частиною єдиного процесу формування інтелектуального потенціалу країни.

Можна визначити наступні умови, що забезпечують виявлення й розвиток обдарованих дітей, реалізацію їх потенційних можливостей:

- розробка індивідуальних освітніх маршрутів;
- формування адекватної самооцінки;
- охорона та зміцнення фізичного й психологічного здоров'я;

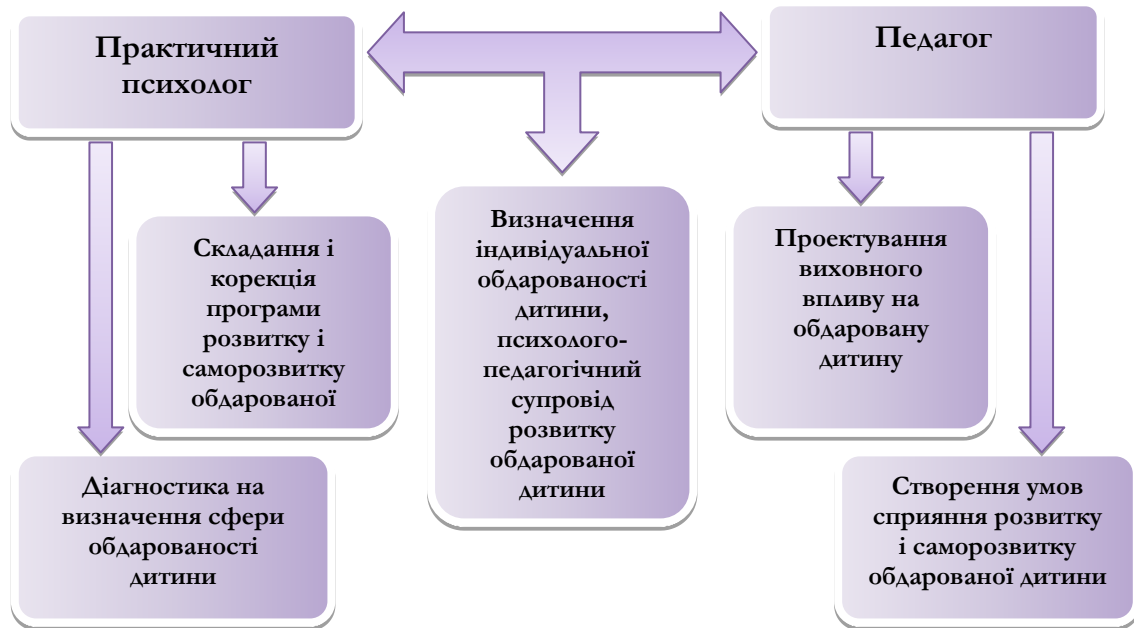

Схема 1. Взаємодія практичного психолога та вчителів у супроводі обдарованих учнів

- профілактика неврозів;
- попередження ізоляції обдарованих дітей у групі однолітків;
- розвиток психолого-педагогічної компетентності педагогів і батьків обдарованих дітей.

Метою психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини в цілому є забезпечення успішного розвитку дитини в конкретному шкільному середовищі. Ця мета може бути досягнута лише спільними зусиллями педагогів, педагогів-психологів і батьків обдарованих учнів.

Педагоги в тісній співпраці з шкільним психологом проводять низку заходів, спрямованих на вивчення інтересів і початкового рівня розвитку дітей: анкетування вчителів, дітей, батьків; інтерв'ювання дітей і батьків; вивчення та аналіз результатів академічних досягнень учнів, результатів їхньої творчої роботи. На цьому етапі визначається коло учнів, які відрізняються від однолітків здібностями та поведінкою.

Далі проводиться тестування дітей вчителями-предметниками. Педагоги використовують для пошуку та диференціації здібних, обдарованих, талановитих учнів навчальні тести, які складаються вчителями-предметниками та застосовуються для визначення рівня знань або вмінь учнів з конкретних навчальних дисциплін.

Визначення рівня загального розумового розвитку дітей відбувається за допомогою стандартизованих тестів здібностей та тестів загального розумового розвитку, що ґрунтуються на початковому матеріалі. На цьому етапі оцінюються і ранжуються академічні досягнення учнів за державними нормами [4].

Шкільним психологом оцінюються рівень розвитку пізнавальних процесів: пам'ять, тип мислення, увага, уява, сприймання, відчуття, мовлення.

Визначаються типологічні властивості нервової системи, функціональної асиметрії великих півкуль, характерологічні якості особистості, встановлюються індивідуальні відмінності учня щодо вікових норм, індивідуальне тестування дітей з підвищеними розумовими здібностями. Також оцінюється і прогнозується рівень інтелектуальних, творчих, психомоторних здібностей та академічних досягнень учнів, використовуються адаптовані психологічні методики.

Після оцінювання аналізуються результати діагностування для визначення видів обдарованості досліджуваних дітей - психомоторна, інтелектуальна, художня, академічна, соціальна (соціальна компетентність, організаторські, лідерські здібності) та духовна (високі моральні якості, альтруїзм), вивчаються умови, що необхідні для розвитку обдарованих дітей. На підставі цього, педагоги разом з психологом розробляють конкретні індивідуальні програми розвитку особистості обдарованої дитини з її психолого-педагогічним забезпеченням.

Для виявлення обдарованих дітей та визначення характеристик мислення психологом школи використовуються спеціальні методики та анкети.

Методичною службою школи щорічно поновлюються, коригуються інформаційні банки обдарованих дітей, ведеться моніторинг досягнень обдарованих дітей і моніторинг банків обдарованих дітей.

Банки формуються на підставі результативності участі дітей у районних, обласних етапах олімпіад і конкурсів. На початку навчального року відбувається засідання методичної ради, на якому затверджуються банки даних обдарованих дітей. На всіх учнів, які складають міський та обласний банки даних, створено індивідуальні програми розвитку обдарованості. Ці програми містять плани самоосвітньої

діяльності дитини, план роботи з нею ментора, шкільного психолога.

Слід зазначити, що кількісний склад дітей, які занесені до районного, міського, обласного банків незначно зменшився. Цей факт пояснюється зменшенням контингенту учнів у ЗНЗ.

Позитивних результатів у роботі можна досягти лише тоді, коли буде створено умови для реалізації творчого потенціалу кожної дитини. Важливо допомогти дитині пізнати себе, свої здібності, нахили, допомогти їй намалювати індивідуальну програму свого розвитку на більш чи менш віддалену перспективу, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. На жаль, не всі батьки можуть вчасно помітити обдарованість своєї дитини і створити відповідні умови для її розвитку. Багато психологічних проблем обдарованих дітей обумовлені ставленням батьків до самого факту обдарованості їхньої дитини. Тому потрібно прагнути до того, щоб батьки зрозуміли: особистість цінна саме у цілісності, і дитина повинна усвідомлювати не тільки свою унікальність, але й унікальність будь-якої іншої людини.

У школі склалася система заходів, спрямованих на співпрацю з батьками. Батьки залучаються до життєдіяльності школи через пізнавальні, творчі та спортивні заходи. У нашій школі пріоритетними формами роботи стали диференціація, особистісно-орієнтований підхід до сім'ї, батьків.

Значних успіхів протягом останніх трьох років досягли учні школи у всеукраїнських предметних олімпіадах усіх етапів, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт в МАН, численних конкурсах, конференціях, семінарах різних рівнів.

Ефективність роботи педагогів школи відображається в результатах учнів – традиційна перемога протягом п'яти років на олімпіадах та Всеукраїнському конкурсі-захисті дослідницьких робіт МАН, у Всеукраїнських конкурсах «Інтел-ТЕХНО», «Інтел-ЕКО», «Екософт», Всеукраїнській науково-технічній виставці молодіжних інновацій та творчих проєктів «Майбутнє України», Міжнародному Балтійському науково-інженерному конкурсі. У вересні 2012 року учні, що показали високі досягнення з інформатики та їх наставник, учитель Кузнецова І.В. були запрошені на форум «Індустрія інформаційних технологій – 2012». Протягом останніх двох років учні школи ставали лауреатами Всеукраїнського фестивалю-виставки в м. Києві «Обдаровані діти України».

Школа приділяє значну увагу стимулюванню успіхів обдарованих дітей та вчителів, які з ними працюють. З цією метою, наприкінці кожного навчального року, проводиться районне свято «Сузір'я талантів», на якому діти нагороджуються грамотами відділу освіти, цінними подарунками. Створено умови для

морального стимулювання обдарованих учнів: організовуються персональні виставки юних художників, фотографів, видаються збірки віршів обдарованих учнів. Відзначають цінними подарунками і грамотами районного відділу освіти і вчителів, які підготували призерів та переможців олімпіад, конкурсів, МАН.

Щорічно в школі проводяться заходи, на яких відбувається вшанування обдарованих дітей, що показали свої творчі здібності у різноманітних конкурсах, олімпіадах. Це є своєрідним підсумком роботи за рік.

Вже третій рік, з метою стимулювання обдарованих учнів, започатковано вручення одноразових стипендій виконкомом районної ради, так протягом року обдарований учень Гулий Єгор отримував стипендію Президента України.

Традиційно в школі працює літній оздоровчий табір для обдарованих дітей «Юний ерудит», але найталановитіших дітей школа намагається відзначити та направляє на відпочинок до оздоровчого табору «Артек».

Робота школи з реалізації регіональної програми «Обдаровані діти» з висвітленням досягнень обдарованих дітей району в навчанні, спорті і творчості протягом року систематично знаходила відображення в ЗМІ району (газета «Калинівка»), міста і регіону («Вечірній Донецьк», «Донецькі новини», «Донецький краєж», «Світлиця», ТРК «Україна», «1-й муніципальний», «27 канал»), Інтернет-сайтах [5].

Випускники школи, що були призерами обласного етапу Всеукраїнської олімпіади з математики, отримали найвищий бал з математики – 200 балів, а згодом стали студентами вищих навчальних закладів України, в тому числі КПІ, КО МФТІ.

Використані літературні джерела

1. Андрущенко В. П. Освіта України в контексті суспільних проблем та суперечностей / В. П. Андрущенко // Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 2. – Х.: «ОВС», 2002. – С 3-16.
2. Бабенко І. Моделі обдарованості в дослідженнях американських та вітчизняних учених / І. Бабенко / Історія педагогіки. – Спецвип. 7. – Слов'янськ, 2011. – С. 241-251.
3. Аніскіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості / Н. Аніскіна – К. Вид. дім «Шкільний світ», 2005. – 128 с.
4. Штерн У. Розумова обдарованість: Психологічні методи випробування розумової обдарованості дітей шкільного віку. / Пер. А. П. Болтунова. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 128 с.
5. Донецький школьник заинтересовал корпорацию Intel // Незалежне інформаційно-аналітичне видання Ура Інформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ura.dn.ua/15.03.2009/74176.html>